

ՅԵ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԱՆԱՄՆԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ
ԿԵՐԻՐԱԶԱՆ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ПОСТОВОУЧЕБНОГО
Анализ и Изучение
СССР

Գ Ե Տ Հ Բ Ա Ց
ՅԵՐԵՎԱՆ 1981

636.04

2-15

636.04

Ղ-15

394-1
24 SEP 2016

ՀՍԽՀ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄՍՍ

№ 43(143) ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՁԵԼԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 43(143)

ՅԵ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ԱՆԱՄՆԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ
Կ Ե Ր Ի Բ Ա Զ Ա Ն

ՊԵՏՀՐԱՆ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

1.8.06.2013

21.749

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

1. ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

«... Մենք չենք լուծի անառնադահույթյան խնդիրը ստանց համապատասխան կերի բազա ստեղծելու»:

«... Վերադարձի կովը տա ներկայիս Հափով կաթ (մոտ 100 կիլո տարեկան), նրան հարկավոր է 1700 կերի միավոր (վերածված հատիկի): Բայց, վերադարձի նույն կովը տա կնիճակի քանակությամբ կաթ, կերը պետք է չափաքանակ միայն 30 տոկոսով, (այլ վո՛չ կըր-կնապատիկ, ինչպես կարող է թվալ առաջին հայացքից): Իսկ վերադարձի կովը յեռապատիկ կաթի քանակություներ, արվող կերը. պետք է ավելացնել միայն 60-65 տոկոսով»:

«... Հեշտ է ասել ավելացնել կովի կերը 30 տոկոսով և կոտանան կրկնակի Հափով կաթ: Սաբողջ խոն-դերն այն է, թե ինչի հաշվին պետք է կատարել այդ հավելումը: Ճիշտ այդպես էլ գրված է խնդիրը խողի վերաբերյալ: Դժբախտաբար մեզ մոտ ընդունված է ասել, վո՛ր խողի համար կեր չի պահանջվում: Նա ինքը պետք է գտնի այդ: Մի դուրս ներկայիս դրություն հա-մար կարող է լինել ճիշտ, բայց այդ հիման վրա մենք չենք կարող լուծել մաի պրոբլեմը:

Ապա վո՛րն է մեր ծրարները: Մեր անառնադա-կան ինտերուտը հաշվել է, վերադարձի լուծվի կաթի և ծոխ դարձածության կրկնապատիկ խնդիրը, հա-ր

Պատերազմի տարած
Հրատ. № 1834
Դրավիտ 6839 (P)
Պատվեր 5001
Տիրած 7000

61242-67

կամօր և ավերացնել մեր յերկրի կերթ հնաբանութեան
թշուհները մեկ և կես անգամ: Այս խնդրի ամբողջ խ-
մաստը կայանում է նրանում, վոր ավերացնել մեկ և
կես անգամ, դա բնավ չի նշանակում, այսպես միլիոն
դարմանին հարկավոր է ավերացնել 50 տոկոս նույն
դարմանից:

«... Չպետք է մոռանալ, վոր ներկայիս կերերի
ավելի քան յերկու յերրորդ մասը կուլիս կերեր են,
այսինքն՝ խոտ, դարման, ծղոտ և այլն, մինչդեռ մսի
և կաթի մեքենայի արդյունավետ աշխատանքի համար
պահանջվում է, վոր կերերի ընդհանուր քանակի յերկու
յերրորդ մասը ուժեղ և հյութալի կերեր լինեն:

«... Իսկ այդ նշանակում է խՍՀՄ դյուղատնտե-
սության զարգացման ամբողջ հնգամյակը պետք է
վերանայվի այն կերպ, վորպեսզի լրացուցիչ կերպով
ապահովված լինի ամենաքիչը՝ 40 միլ. հեկտար կե-
րի կուլտուրաների ցանքալը:

«... Յեթե մենք այդ խնդիրը դիտակցենք իր ամ-
բողջ լայնությամբ, յեթե մենք այդ խնդրի իրադրոժ-
ման ձեռնարկենք նույն ուժով և ենթակայով, ինչ-
պես մենք լուծեցինք և լուծում ենք հացահատիկի
պրոբլեմը, յեթե մենք ամբողջովին ապահովենք այդ
ծրագրի իրադրոժումը, կանգ չառնելով վոչ մի դժվա-
րությունների և ծախսերի առաջ, մենք այդ նոր խն-
դիրը՝ նոր հնգամյակի-կերի կուլտուրաների տարա-
ծության 40 միլիոն հեկտարի լայնացումը և արոտ-
ների ու խոտհարքների բարելավման համար անցկաց-
վելիք ձեռնարկումներն ամբողջ տեղիտորիայի վրա,
անկասկած ամբողջովին կիրադրոժենք և դրանով իսկ
կապահովենք բոլոր հնաբանութեանները՝ լուծու-

լու ծախսի և կաթի միջոցների կրկնապատկման խնդ-
րը: (Ընդ. Յտեղվելիի գեկուցումից Համ. Կ (բ) Կ 16
համագումարում («Կոլխոզարժումը և դյուղատն-
տեսութեան վերելքը»):

2. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆՔ ԿԵՐԻ ԲԱԶԱՆ.

Ինչպես Համ. Կ (բ) 16-րդ համագումարը, նույն-
պես և խՍՀՄ խորհուրդների 6-րդ համագումարը քնն-
նութեան առնելով կոլտնտչինարարության և դյուղա-
տնտեսության զարգացման խնդիրները, հատկապես
ուշադրություն դարձրեց սոցիալիստական վերակա-
ռուցման վրա այն հաշվով, վորպեսզի շատ կարճ ժա-
մանահամիջոցում լուծվի մեր աշխատավորության
մսի և կաթնամթերքների դործածությունը կրկնապատ-
կելու խնդիրը:

Հիմնականում հացահատիկի պրոբլեմի լուծումը
կարճ ժամանակամիջոցում ցույց տվեց, վոր մենք մսի
և կաթնամթերքների խնդիրը նույնպես հաջողությամբ
կարող ենք լուծել, յեթե այս նոր և կարեւոր խնդրի
լուծման համար մեր խորհրդային վոլջ հասարակու-
թյան մասնակցությունը լրիվ կերպով ապահովենք:
Անասնապահության վերակառուցման և դրա հետ միա-
սին նրա քանակի և արտադրանքի ավելացման խնդ-
րը՝ ամենամեծ չափով կապված է կերի բազայի կազ-
մակերպման հետ:

Այժմ, յերբ հատուկ ուշադրություն է դարձվում
անասնապահության զարգացման վրա, կոլտնտեսու-
թյուններում ու խորհատնտեսություններում անասուն-
ների կեր հայթայթելու խնդիրը պետք է հատուկ ու-
շադրության առնվի մեր բոլոր կազմակերպություն-
ների կողմից:

Այս դրութիւնի նպատակն է մեր կոթողներու հանդէս
խորհրդանշանական ակտիւիզին համառոտ կերպով ցույց
տալ, թե վորո՞նք են մեզ մոտ կերի բազա ստեղծելու
աղբյուրները և թե ի՞նչպէս կազմակերպել կերի բա-
զան:

3. ԱՐՈՏՆԵՐԻ ՅԵՎ ԽՈՏՀԱՐՔՆԵՐԻ ԿՈԼԵԿ- ՏԻՎ ԽՆԱՄՔՆ ՈՒ ԲԱՐԵԼԱՎՈՒՄԸ

ա) Ի՞նչ ԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԵՆ ՄԵՐ ԱՐՈՏՆԵՐՆ ՈՒ ԽՈՏՀԱՐՔՆԵՐԸ

Մեզ մոտ՝ Հայաստանում անասունների կերի հիմ-
նական բազան են հանդիսանում բնական արոտներն ու
խոտհարքները: Դրանք թեև շատ մեծ տարածութիւն-
ներ են բռնում, սակայն, իրենց արտադրողականու-
թյամբ չեն բավարարում մեր ունեցած անասուններին
ամբողջ տարին և դրա հետեւանքով մեր անասուննե-
րը ձմեռը պահւում են կիտաքաղց կամ յերբեմն ել քաղ-
ցած վիճակում:

Ինչպէս հայտնի չէ, ցորենի, բամբակի կամ այլ
կուլտուրաներից բարձր բերք ստանալու համար ան-
հրաժեշտ է կատարել մի շարք կարեւոր աշխատանք-
ներ, այսինքն՝ վարել, փոցիւել, պարարտացնել, ջրել
և այլն: Բացի այդ, պայքարել վնասատուների և հի-
վանդութիւնների դեմ: Մինչդեռ տասնյակ և հարյու-
րավոր տարիներ ողտադրոճելով արոտներն ու խոտ-
հարքները, յերբեք չենք մտածել, վոր դրանք նույն-
պէս կարիք ունեն թե՛ պարարտացման և թե՛ մշակ-
ման ու խնամքի: Ահա այդ և պատճառը, վոր մեր ա-
րոտներն ու խոտհարքներն այժմ օր ընտրի աղբա-
տանում են, հյութով ու քիչ բերք առկա: Նրանցից

մի մասն այն դրութեան է հասել, վոր հաղիվ թե հնա-
րավոր լինի նրանց վերականգնել, իսկ մյուս մասը,
վորը կազմում է արոտների գերակշռող մասը, յեթե
այժմյանից չսկսենք խնամել ու բարելավել, նույն-
պէս կարող են նույն դրութեան հասնել և մենք կզրկ-
վենք մեր լեռնային հիմնալի արոտներից:

Արոտների ու խոտհարքների փշանալու պատճառ-
ներից մեկն այն է, վոր չնայած ամեն տարի բույսե-
րը հողից վերցնում են անհարար նյութեր, սակայն,
դրանք վոչ մի կերպ այլևս չեն վերադարձվում հո-
ղին, և դրա հետեւանքով անընդհատ պակասում է
հողի մեջ յեղած անհարար նյութերի քանակը: Յեր-
կրորդ պատճառն այն է, վոր տարիներ շարունակ շատ
վաղ դարձանից մինչև ուշ աշուն միևնույն տեղում
անընդհատ արածեցնում են անասուններին, առանց
նրա վրաբերմամբ վարեւ խնամք տանելու: Արոտնե-
րի հողը յերկար ժամանակ տրորվելու հետեւանքով,
պնդանում, խտանում է և նրա վրա առաջ են դալիս
շատ խիտ ճիւղեր, իսկ ընդհակառակը, լավ, սննդ-
աբար խոտերի արմատներն սկսում են ու-
ճել և, նրանց մեծ մասը վոչնչանում է ողի
պակասութեան պատճառով: Այս բոլորի հե-
տեւանքն ել լինում է այն, վոր արոտներն ու խոտ-
հարքները ծածկվում են մամուռներով, ճահճանում
են և լավ խոտերի փոխարեն սկսում են աճել թթու,
կոպիտ և թունալոր բույսեր: Առաջ են դալիս մեծ տա-
րածութեամբ ճիւղեր, վորտեղ բուսնում են պանաղան
տեսակի փշերով ծածկված թիւեր, վորոնց անասուն-
ները չեն դատում:

բ) ԻՆՉ ՊԵՏՔ Ե ԱՆՆՆ ԽՈՐՀՅՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
ՆԵՐՆ ՈՒ ԿՈՂՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վորպեսզի մեր արոտներն ու խոտհարքները փըրկենք հետադարձ փշանալուց, անհրաժեշտ է լուրջ և սխտանմատիկ կերպով ձեռնարկել նրանց խնամելու աշխատանքներին և, բացի այդ, հիմնովին կադմակերպել նրանց բարելավման գործը, այն է՝ հողի մշակելն ու պարարտացնելը:

Անասնապահական բոլոր տնտեսությունները պետք է զբաղվեն արոտների բարելավման խնդիրներով և կարճ ժամանակամիջոցում ձեռնարկեն այդ աշխատանքներին: Ամենից առաջ և այժմյանից իսկ այդ աշխատանքներին պիտի ձեռնարկեն խոշոր կոլտնտեսություններն ու խորհրդային տնտեսությունները, վորոնք արդեն այդ աշխատանքները կատարելու համար ունեն բավականաչափ ինվենտար, բանվորական ուժ և հեշտությամբ կարող են ստանալ պարարտանյութեր, սերմեր և այլն:

Արոտների ու խոտհարքների խնամքով զբաղվող կոլտնտեսությունների առաջին աշխատանքը պետք է լինի՝ արոտներն ու խոտհարքները մաքրել մեծ քարերից, դաճաղան աղբից և արմատախիլ անել ամեն տեսակի փշոտ և թունավոր թփերը: Այդ բոլոր աշխատանքները պետք է կատարել փոցխերով, կացիններով ու նիզերով: Հավաքած քարերը, թփերը և աղբը պետք է հեռացնել արոտներից, իսկ դրանց հավաքելու հետևանքով առաջացած փոսերը պետք է լցնել հողով և հավասարեցնել ընդհանուր մակերևույթի հետ: Կարտած թփերը կամ պետք է այրել և մոխիրը հավասարաչափ չաղ տալ հողի յերեսը կամ թե՛ թող-

նել, վոր փտի և տալ շաղ տալ (յեթե չաղ է, կարելի չէ ոգտագործել վորպես վառելափայտ):

Այս աշխատանքներին պետք է ձեռնարկել այն ժամանակ, յերբ դյուղատնտեսական մյուս աշխատանքները վերջացել են, վորպեսզի հնարավոր լինի միանգամից չաղ բանվորական ձեռքեր տրամադրել: Այս բարելավման հետևանքով մի կողմից կավելանա արոտների տարածությունը և մյուս կողմից՝ կբարձրանա նրանց արդյունավետությունը:

Յերկրորդ աշխատանքը պետք է լինի խոնավ և ճահճոտ տեղերի չորացումը: Դրա համար պետք է պատրաստել 2 տեսակ առուներ՝ փոքր կամ յերկրորդական առուներ և մեծ կամ դլխավոր առու: Փոքր առուների միջոցով հավաքված ջրերը թափվելու յեն դլխավոր առվի մեջ, իսկ դլխավոր առվում հավաքված ջրերը հոսելու յեն դեպի դետերը կամ թե ոգտագործվելու յեն վոռոգման նպատակով: Առուները պետք է ունենան վորոշ թեքություն, վորպեսզի ճահճոտների ջրերը հեշտությամբ դուրս հոսեն: Խոնավ և ճահճացած տեղերի չորացման աշխատանքները պետք է սկսել դարնան վերջերից կամ ամառվա սկզբներից, վորովհետև այդ ժամանակներին է միայն, վոր հնարավոր է վորոշել ջրի չաղ կամ քիչ լինելը, վորի համապատասխան էլ պետք է առուները պատրաստել:

Թեև ճահճոտ տեղերը չորացնելուց հետո նրանց վրա չաղ է հեշտանում խոտ քաղելը կամ թե անասուններն արածացնելը, սակայն պետք է անպայման նկատի ունենալ, վոր այդ տեղերի բերքավորությունն անմիջապես չի բարձրանում, այլ գա տեղի յե ունե-

նում տառապանքն 2-3 տարուց հետո, վարդգեանն աչգ տեղերում յեղած թթու բույսերի վոչնչանալու և նրաց տեղը քաղցր մարգագետնային սիզախտաբեր սուաջ գալու համար առնալազն 2-3 տարի և հարկավոր:

Այս յերկու աշխատանքները, վորոնց մասին խոսեցինք, կոչվում են «արտանքի ու խոտեարքենքի հաաարակ բարելավում»: Այս աշխատանքները մեր մարգագետններին համար կարեւոր են, անհետաձգելի և նույնիսկ պարտադիր, յեթե չենք ուզում նրանցից զրկվել:

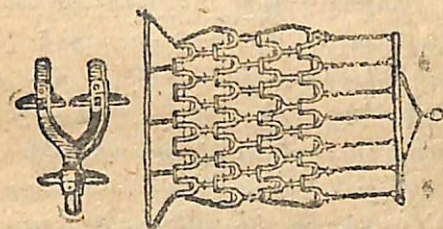
Իայց պետք է ասել, վոր այս ձեռնարկումները, համեմատաբար քիչ ոգուտ են տալիս և համարյա թե բոլորովին չեն վերափոխում այն մեծ ճիւղերը, վորոնց մասին վերելում խոսեցինք: Այդ պատճառով մեր անասնապահական կոլտնտեսութունները շարեւթ և բազմաբարձր ղրանցով, այլ պետք է ձեռնարկեն նաև այն աշխատանքներին, վորոնք կոչվում են «արտանքի ու խոտեարքենքի պարզ մակերեսային բարելավումը» և «քարդ արտատական բարելավում»:

Այդ յերկու տեսակ բարելավումների նպատակն է արտանքում և խոտհարքներում յեղած ճիւղերի հողը մշակելու միջոցով ստեղծել նորմալ պայմաններ հողի բերրիությունը բարձրացնելու համար:

Մտկերեսային բարելավումը կարելի յի կատարել յերեք ձևով՝ ա) միայն փոցխելով, բ) փոցխելով և պարարտացնելով և գ) փոցխելով, պարարտացնելով և վորոշ քանակությամբ մարգագետնային լավ բույսերի սերմեր ցանելով:

Փոցխելու միջոցով խտացած ճիւղերը ուժեղանում են (կտրվում են), հալաքվում են, մամուռները և ու-

րիշ մանր-մուկ վատ-վատակար բույսերը, հողը բավական փխրացվում է և բույսերի շնչառության համար ստեղծվում են նորմալ պայմաններ: Պետք է փոցխել սովորական զիւղ-ղաղ փոցխելով կամ մարգագետնային հատուկ (լաակի, Առաքի և ուրիշ) փոցխելով: Հավաքված աղբը պետք է այրել և մոխիրը հավասարաչափ շաղ տալ արոտում: Այս աշխատանքները պետք է կատարել զարնանը, ձյունը հալչելուց հետո, յերբ հողը բավական չորացած կլինի և փոցխելու ժամանակ հողը չի կաշի փոցխի ատամներին,

Նկ. 1. Լաակի տեսակի փոցի

կամ թե աչնանը՝ մինչեւ ցրտերն ընկնելը—սկսած ոգոտութի վերջերից մինչեւ հոկտեմբերի կեսերը: Աչնանը փոցխած տեղը զարնանը կրկնափոցիս անել այնքան անգամ, մինչեւ վոր հողի մակերեսը կսեղանա (մոտավորապես 4-6 անգամ):

Յեթե ցանկանում եք մակերեսային բարելավումից շատ արդյունք ստանալ, ապա փոցխելուց սուաջ հարկավոր է արոտը կամ խոտհարքը պարարտացնել և յեթե հնարավոր է, վորոշ չափով ել խոտաբույսերի սերմեր շաղ տալ:

Պարարտացնել կարելի յի որդանական և հանքա-

յին պարարտանյութերով: Որգանական պարարտանյութերից մարդագետիկներին համար լավ են գոմաղբը, դոմաղբահյութերը և կոմպոստը, իսկ հանքային պարարտանյութից՝ սուպերֆոսֆատը, ցիանամիդը, սև լիտրան և սովորական մոխիրը:

Գոմաղբը մեկ հեկտարին պետք է տալ 12-20 տոնն, ընդ վորում այն պետք է լինի մանր և փտած: Մարդագետիկներին համար ամենից լավը՝ ձիու աղբն է: Գոմաղբը պիտի փռել փոցխելուց մի յերկու որ տալ:

Գոմաղբաւիյութը ջրի մեջ լուծված անասունների մեզն է, վորն ուրիշ յերկրում վաղուց ի վեր գործ է ածվում, վորպես պարարտանյութ, և մեծ եֆֆեկտ է տալիս: Մեկ հեկտարին պետք է տալ 50-60 տակառ:

Կմպոստը նույնպես լավ պարարտանյութ է, մանավանդ, վոր այն կարող են ունենալ բոլոր տնտեսություններն՝ առանց վորեւեւ ավելորդ ծախսի, յեթե դրա պատրաստելու վրա ուշադրություն դարձնեն: Մեկ հեկտարին տրվում է 150-300 տոնն (900-1,800 փ.):

Հանքային պարարտանյութերը պետք է տալ խառնուրդով, վորովհետեւ յուրաքանչյուր տեսակ պարարտանյութ մի վորոշ նյութով և հարստացնում հողը. իսկ մենք դիտենք, վոր բույսերը մի քանի հիմնական աննշանյութերի (ազոտ, կալի, ֆոսֆոր) կարիք են պղում: Մեկ հեկտարին տրվում է 10-15 ցենտներ՝ խառնուրդով:

Սերմելու համար պետք է ընտրել լավ խոտաբույսերի սերմերի խառնուրդ և այդ խառնուրդը կազմելիս նկատի ունենալ տեղի կլիմայական և մարդագետիկների պայմանները: Սառնուրդի համար լավ է վեր-

ցնել կարմիր ու սպիտակ յերեքնուկի, տիմոֆեյեկա-յի, աղվեսապոչուկի, ցորհնուկի, վոզնախոտի և ուրիշ լավ կերաբույսերի սերմեր:

Մակերեսային բարելավում կատարվում է գլխավորապես այնպիսի տեղերում, վորտեղ ճիւղերի ու մումուռների չերտը 5-6 սմ. չի անցնում, յերբ ճիւղերի տակի հողը քիչ թե չատ փուխր է, յերբ հողը բավական խոնավ է և յերբ արոտներում ու խոտհարքներում դեռ գերակշռում են լավ բույսերը: Այս դեպքում մակերեսային բարելավումը տալիս է շատ լավ արգելք և բերքատվությունը, հենց առաջին տարուց, բարձրանում է: Իսկ մյուս բոլոր դեպքերում հարկավոր է կատարել արմատական բարելավում: Արմատական բարելավման ժամանակ անհրաժեշտ է հերկելու միջոցով վոչնչացնել արոտների ու խոտհարքների բոլոր հին ճիւղերը: Հերկելու համար գործ են ածվում մարդագետիկային հատուկ գութաններ, վորոնք հողի չերտը շատ լավ շուռ են տալիս: Մարդագետիկները պետք է հերկել միայն այն ժամանակ, յերբ հողի չերտը բավական հաստ է: Պետք է հերկել աշնանը՝ մինչև ցրտերի ընկնելը, իսկ դարձանը՝ միայն փոցխել: Դրանից հետո ցանել լավ խոտաբույսերի սերմերի խառնուրդ: Մինչև ցանելը լավ կլինի հողը պարարտացնել: Բարելավելուց հետո, կոնկրետները կարող են ստանալ կուլտուրական մարդագետիկներ, ինչպես խոտ քաղելու, նույնպես և անասուններ արածացնելու համար: Դրանից հետո պիտի հետեւել, վոր բարելաված մարդագետիկները՝ նորից չփչանան, ապա ժամանակ առ ժամանակ անհրաժեշտ է տանել վորոշ խնամք՝ փոցխելու և յերբեմն ել պարարտացնելու միջոցով:

Հատկապես անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել, վորպեսզի վաղ դարնանք, ինչպես և ուշ աշնանը անասուններ չարածացվեն, վորովհետև խոնավ արտաներում անասուններն արածելիս տրորում են խոտը և չեն թորնում, վոր լավ բուսականությունը նորմալ կերպով սնվի, դրա հետևանքով էլ շատ հաճախ բույսերի մեծ մասը արմատից խակ վոչնչանում է:

4. ԽՈՏԱՐՈՒՅՍԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բնական խոտհարքներից ստացվող խոտի համեմատաբար քիչ լինելը և այն մեծ հեռավորությունից տեղափոխելու դժվարություններն են պատճառը, վոր անհրաժեշտ են դարձնում ցանովի խոտաբույսերի մշակումը: Խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսություններում ցանովի խոտաբույսեր մշակելը բացի կերի խնդիրը լուծելուց, ունի նաև այն նշանակությունը, վոր դրանցից թիթեռնածաղիկ բույսերը հողը հարուստացնում են բոլոր բույսերի համար ամենաանհրաժեշտ նյութով — ազոտով, լավացնում են հողի կադմությունը, վորի հետևանքով դրանից հետո ցանվող կուլտուրական բույսերը մեծ բերք են տալիս: Բացի այդ, կուլտուրական մարդադեղատիկներից ստացված խոտն ալկելի շատ սննդարար նյութեր է պարունակում իր մեջ և անասուններն այն ուտում են ամբողջովին՝ առանց մնացորդի ու մեծ ախորժակով: Մինչդեռ բնական խոտհարքներից ստացված խոտն իր մեջ պարունակում է վորոշ քանակությամբ կոշտ մասեր, վորոնք տնտեսական և սննդարար են անասունների համար:

Ցանովի խոտաբույսերը լինում են բազմամյա և

միամյա: Միամյա բույսերը բերք տալիս են հենց առաջին տարին, վորից հետո նրանք մեռնում են, խակ բազմամյա բույսերը բերք տալիս են կամ առաջին տարվանից, կամ թե յերկրորդ տարվանից, վորից հետո 3-8 և ավելի տարիների ընթացքում ոգտադործում են՝ առանց կրկին անգամ ցանելու: Մեզ մոտ մշակվող խոտաբույսերից շատերը լավ մշակելու դեպքում տալիս են տարեկան 3-5 հոնտ:

Կուլտուրականացված ցանովի խոտաբույսեր շատ կան. դրանք մեկը մյուսից տարբերվում են իրենց բերքատվությամբ, հողի և կլիմայական պայմանների նկատմամբ ունեցած պահանջներով և այլն: Մենք կխոսենք դրանցից մի քանիսի մասին, վորոնք մեզ մոտ արդեն մշակվում են և հանաչված են վորպես լավ կերաբույսեր:

ՑԱՆՈՎԻ ԽՈՏԱՐՈՒՅՍԵՐ

1. Առվույտը շատ հին ժամանակներից է մշակվում Հայաստանում: Առվույտը ցանվում է ինչպես ձմեռվա խոտի պաշար ունենալու, նույնպես և կանաչ դրությամբ անասուններին ուտեցնելու համար: Առվույտը բազմամյա բույս է, մի անգամ ցանելուց հետո կարող է մնալ մինչև 20 տարի: Վայրի վիճակում նրան կարելի չէ պատահել համարյա ամեն տեղ: Առվույտը մի քանի անգամ ջրելու դեպքում այնքան արագ է աճում, վոր կարելի չէ 3-5 անգամ հնձել: Նրա արմատը շատ յերկար է, հողի մեջ կարող է դնալ մինչև 15 մետր խորությամբ: Ցողունը հիմքից լավ ճյուղավորվող է և բարձրանում է մեկ մետրից ավելի: Ծաղիկները հավաքված են լինում կլոր փնջերով և

կապույտ մանիշակադույն յեն։ Առվույտը սուր յերկրի բույս է։ ցրտադիմացկուն չէ։ Հողի նկատմամբ

Սև. 2. Առվույտ (Յանջա)

պահանջկուտ չէ, վերովհետև, ինչպես ասացինք, արմատները շատ խորն են գնում և սնունդը ստանում են

հողի ներքին չերտերից։ Պետք է ասել, ի՞նչ նա օրում և ավելի կապային հողեր։ Զրի պահանջյան ժամանակ դիմանում է, բայց յերբ այդ պահանջյանը յերկար է տեւում, — մնասվում է։

Առվույտ ցանկու համար հողը պետք է նախապատրաստել հետեւյալ կերպ. նախ պետք է մարել խոտը տեսակի մոլախոտերից, ապա խորը վարել։ Պետք է ցանել չարքերով։ Շարքերը միմյանցից հեռու պիտի լինեն 15-18 սմ.։ Մեկ հեկտարին կընա 20-25 կիլո լավ, զտված սերմ։ Պիտի ցանել ապրիլի վերջերին կամ մայիսի սկզբներին։ Լավ կլինի ողտազործել տեղական սերմերը, վերովհետև ուրիշ տեղից բերված սերմերը հաճախ մեր պայմաններում չեն ծլում։ Առվույտն առաջին տարին բերք չի տալիս, կամ յեթ տալիս է՝ շատ քիչ։ Այդ պատճառով անհրաժեշտ է աշնանից այդ նույն հողամասում ցանել դարի կամ ցորեն, վորպեսզի իզուր մեկ տարի հողը չմնա առանց ողտազործվելու։ Մեկ հեկտար առվույտի ցանքից կարելի յե ստանալ մինչեւ 10 տոնն (600 փութ) չոր խոտ։ Առվույտը պիտի հնձել այն ժամանակ, յերբ արդեն սկսվում է ծաղկել, վորպեսզի խոտի ամենասննդարար մասերը՝ ծաղիկներն ու տերեւները լրիվ չափով մնան խոտի մեջ։

2. Կարմիր յերեմուկ (սիրիսիրի) — Կարմիր յերեմուկը մեզ մոտ նոր կուլտուրա յե, միայն վերջերս են սկսել մշակել, վորոշ չափով վարանցովկայի չորջանում։ Վայրի վիճակում նա շատ է պատահում լեռնային մարդապետներում, վորտեղ, նրա խառնուրդը այլ խոտերի հետ շատ հիանալի կեր է անասունների համար։ Կարելի յե դորպոսի կանաչ ու չոր

61242

դրուք յամբ հաւ փորպէս սկըսացաւ բույս: Ենորհիվ իր լավ հասկումը յունենի, անկասկած հետադարձում կարմիր, յերեքնուկի ցանքերը պիտի շատ ընդարձակվեն: Չնայած իր լավ, սննդարար լինելուն, այնուամենայնիվ նրանով անասուններին կերակրելիս պետք է

Նկ. 3. Կարմիր յերեքնուկ

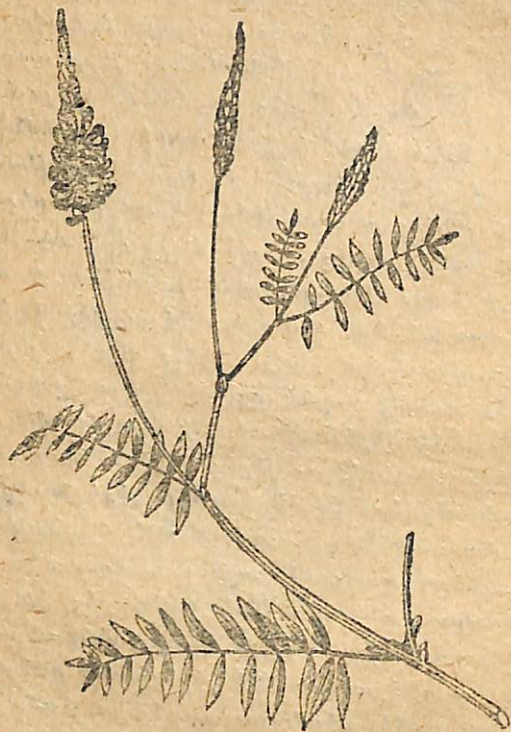
շատ դուրս լինել, փորով հասն. կանաչ վիճակում կերակրելիս կտրույ ե անասունների փորը ուռել (սննդանիւնները տիմպանիա հիշտնդութիւն ստանան) և դրանից կսատկեն:

Կարմիր յերեքնուկի տրմտաը հողի մեջ շատ խորն է դնում, ցողունը խիտ ե հյուղավորվում և հասնում ե մոտ մի մետր բարձրութեան: Ծաղիկները հավաքված են խիտ դիրիկներով և վարդադուլն են:

Հողի նկատմամբ պահանջկոտ չէ, իսկ ջրի նկատմամբ՝ ընդհակառակը: Նա շատ սիրում ե կալային և կալա-ալաշային հողեր, մանավանդ, յերբ այդ հողերը կրով շատ հարուստ են: Բազմամյա բույս է: Մի անգամ ցանելուց մնում ե 2-3 տարի (յերբեմն՝ 5-6 տարի). լավ ջրելու դեպքում մկ ամառվա ընթացքում կարելի յե յերկու անգամ հնձել: Կարմիր յերեքնուկը կարելի յե ցանել ուրիշ բույսի հետ. որինակ՝ տիմոֆեյեվկայի հետ: Այդ դեպքում շատ խոտ ե ստացվում և անասունների փորը ուռցնելու քիչ վախ կա: Մեկ հեկտարին կգնա 15-20 կիլո սերմ, յերբ այն ցանում են առանց վորեւե բույսի խառնուրդի, իսկ յերբ ցանում են վորեւե սիզախոտի հետ միասին, ապա կպահանջվի 10-15 կիլո. յերեքնուկի և նույնքան ել սիզախոտի սերմեր: Յեթե կարմիր յերեքնուկը քաղվում ե ժամանակին, ստացվում ե հիանալի խոտ, իսկ ուշացնելու դեպքում՝ այն շատ կոպտանում ե և դժվարամարս դառնում: Մեկ հեկտարից կարելի յե ստանալ 3-6 տոնն խոտ: Միշտ պիտի ցանել տեղ. սերմ: Դրա համար անհրաժեշտ ե յերեքնուկի ցանքերի մի մասը միշտ պահել սերմացու ստանալու համար: Մեկ հեկտարից կարելի յե ստանալ 160-250 կիլոգ. սերմ:

3. Կորնզամ. Կորնզամը վորպէս ողտակար կերարույս Զանգեզուրում և Նախիջևանում շատ վաղուց ե մշակվում: Ղալրի վիճակում պատահում ե յեռնային մարդագետիններում, հատկապէս Ստեփա-

նաժանի չըջանում: Միտրիվ այն հանգամանքի, վոր նա հողի և ջրի նկատմամբ այնքան եւ պահանջկատ չէ, ուստի մեզ մոտ նախալեռնային շրջաններում շատ հաջողությամբ կարող եւ մշակել:

Նկ. 4. Կորնդան

Կորնդանի արմատները հողի մեջ գնում եւ մինչեւ 2-4 մետր խորությամբ, ցողունը շատ խիտ ճյուղավորվում եւ և ունենում եւ մեծ քանակությամբ ան-

բնիկներ: Մաղիկները հավաքված են յերկար վողկույգներով և վարդակաթմիր գույնի յեն:

Ինչպես ասացինք, կորնդանը հողի նկատմամբ պահանջկատ չէ. աճում եւ ամեն տեսակ հողում, սակայն շատ սիրում եւ կրային հողեր: Իր արմատների յերկարության շնորհիվ նա ջուր ստանում եւ հողի ստորին շերտերից: Չափազանց շատ ջրելու դեպքում կորնդանը իրեն լավ չի դդում. նրա վրա առաջ են դալիս զանազան սնկային հիվանդություններ:

Նախքան ցանկը հողը պիտի լավ մշակել: Կարելի չե ցանել թե՛ աշնանը և թե՛ դարնանը: Պետք ե ցանել շարքերով, միմյանցից 20 սմ. հեռավորության վրա: Մեկ հեկտարին ցանում են 1-1,5 ցենտներ սերմ: Մեկ անգամ ցանելուց հետո մնում ե 6-7 տարի (յերբեմն՝ մինչեւ 20 տարի) և ամեն տարի տալիս ե մի քանի հուն: Մեկ հեկտարից ստացվում ե 4-6 տոնն հիանալի խոտ: Կորնդանը յերեքնուկի նման անասունների վորը չի ուռեցնում, յերբ եւ կերակրելիս լինենք: Մեծ ուշադրություն պետք ե դարձնել նրա հնձելու ու չորացնելու վրա, վորովհետեւ յեթե ծաղկելու հենց առաջին շրջանում չհնձվի և շատ կոշտանա, տերեւիկները կթափվեն և կստացվի վոչ սննդարար խոտ:

Կորնդանը ցանում են նաեւ աշնանացան կամ գարնանացան ցորենի հետ միասին:

Կորնդանը, գլխավորապես, ցանվում ե խոտ ստանալու համար: Կարելի ցանել նաեւ արոտատեղիներում խոշոր յեղջյուրավոր անասունների համար:

4. Աիկ. — Աիկը կարելի ցանել յերկու նպատակով. — նախ՝ խոտ ստանալու, յերկրորդը հատիկներ ստանալու. համար, վորը նույնպեւ անասունների հա-

ժողովրդական և վերադարձ կերպով վաճառված գինի
 դրամավորացի տարածված և մարդագետիներում,
 ապա առուներին յոգներին և ընդհանրապես խոնավ տե-
 դերում: Շատ և պատահում ցորենի ցանքերում, վո-
 պես մուխոտ: Վիկն ունի իլիկաձեղ արմատ, վորը
 հողի մեջ այնքան ել խորը չի գցում. ցորենը թույլ և
 և փոփում և: Նրա յերկարությունը 60-70 սմ. չի
 անցնում: Լավ ճյուղավորվելու դեպքում տալիս և մեծ

Նկ. 5. Յանովի վիկ

քանակությամբ տերեւներ, վորոնք կազմված են լի-
 նում մի քանի դույզ փոքրիկ տերեւիկներ, տերեւի-
 ների ծայրերին կան թելի նման մասեր (բիսիկներ),
 վորոնց միջոցով փաթաթվում և այլ բույսերի կամ
 վորև և հենարանի: Ծաղիկները մանր են և մանիշա-
 կադույն: Վիկը շատ լավ աճում և կալաւաւազային և
 կալաւային հողերում: Զրի պահպանության չի գիմանում,

իսկ ջերմության նկատմամբ այնքան ել տրամադրու-
 չէ:

Սովորաբար վիկը ցանում են վարսակի հետ միա-
 սին, վորպեսզի փաթաթվի նրա վրա, վորովհետեւ
 փոված դրությամբ դժվար և հնձվում և բերքն ել քիչ
 և լինում: Մեկ հեկտարին սովորաբար ցանում են 7-9
 փութ վիկի և 2-3 փ. վարսակի սերմերի խառնուրդ:
 Ցանքը կատարում են շաբաթացանով, վորպեսզի սերմ
 ստանալու համար աշխատանքները չդժվարանան: Վիկ
 մշակելն առանձին աշխատանք չի պահանջում: Պետք
 և հնձել այն ժամանակ, յերբ ամբողջն արդեն ծաղիկ
 և ու սկսել պտղակալել: Հավաքելիս և չորացնելիս
 և պետք և զգուշ լինել, վորպեսզի տերեւներն ու ծա-
 դիկները չթափվեն: Մեկ հեկտարից ստացվում և 3-6
 տոնն լավ խոտ: Ցեթե վիկը ցանվում և սերմ ստա-
 նալու համար, սողա պետք և ուղասել մինչեւ լավ հա-
 սունանա. յերբ լավ կգեղնի, նոր միայն պետք և հըն-
 ձել: Պետք և հավաքել ցորեններով, խուրձեր կապել
 և հետո կախել տանել: Մեկ հեկտարից ստացվում
 և 1000-1200 կլդ. սերմ և բավական քանակությամբ
 դարման, վորը նույնպես առանց վախճալու կարելի
 յե տալ անասուններին: Անասնապահական կոլտնտե-
 սություններում վիկի մշակության դարկ տալը մեծ
 շահանակություն կունենա կերի պրոբլեմի լուծման տե-
 սակետից թե՛ քանակի և թե՛ վորակի տեսակետից:

5. Սուդանի խոտ (Սուդանկա).—Սուդանի խոտը
 նոր կուլտուրա յե մեղանում: Ծնորհիվ իր մի շարք
 դրական հատկությունների հետադաշում մեծ տարա-
 ծություններ և դրավելու: Սուդանի խոտը բարեխառն
 կլիմա սիրող միամյա բույս և, հողի վերաբերմամբ

պահանջկոտ չէ, չորութեամբ չափ լավ եւ դիմանում։ Մեկ ամառվա ընթացքում սուդանի խոտը կարելի յի հնձել 2-3 անգամ։

Սուդանի խոտը հացաղգիների ընտանիքին պատկանող բույս է, նրա արմատը փնջաձեւ է, հողի մեջ

Նկ. 6. Սուդանի խոտ

խորը չի գնում, ցողունը հիմքից շատ խիտ ճյուղավորվում է (տալիս եւ շատ խիտ ճիւղեր)։ Սուդանի խոտի հողը պետք է պատրաստել աշնանից։ Մշակելու աշնան ամիսները լավ կատարելու համար, անհրաժեշտ է ցանել չոր քաղցանով։ Յանքը վաղ պարնանը չպիտի

կատարել, վորովհետեւ պարնան քիչ ջերմութեամբ պատճառով լավ չի ծլում ու աճում, վորի հետեւանքով մոլախոտերը խեղդում են նրան։ Սմենից լավ եւ ցանել այն ժամանակ, յերբ կորեկն են ցանում։ Մեկ հեկտարին ցանում են 16-25 կլգ. սերմ։ Սուդանի խոտի ծիւր շատ թույլ եւ լինում, այդ պատճառով պիտի ցանել 4 սմ. վոչ խորը, այլապես կարող եւ պատահել, վոր հողի յերեսը դուրս չգա։ Սուդանի խոտը պետք ե քաղել չուտ, վորովհետեւ ուշ քաղելու դեպքում խոտը կոշտանում ե ե 2 բերք չի ստացվում։ Լավ մշակելու դեպքում մեկ հեկտարից կարելի յի ստանալ թինչեւ 65 ցենտներ լավ խոտ։

Սուդանի խոտը շատ կարելիոր բույս է։ Նրա արտը կարելի յի ոգտագործել վորպիս արոտատեղի խոտը յեղջուրավոր անասունների ու խոզերի համար, վորպիս ձմեռվա լավ խոտ բոլոր տեսակի անասունների համար ե, վերջապես, վորպիս սիլոս։

5. ՀՅՈՒԹԱԼԻ ԿԵՐՆԵՐ

Անանապահության արտադրանքի բարձրացումը մեծապես կախված ե նրանից, թե ինչպիսի կերերով ենք պահում անասուններին։ Ինչպես հայտնի յի ձմեռել մեր անասունները կերակրվում են համարյա բացառապես չոր կերերով, հյութալի կերեր չեն ստանում, այդ պատճառով ել ձմեռը նրանց կաթնատվությունը պակասում ե։

Մեր խոշոր տնտեսությունների խնդիրը պետք ե լինի՝ ձմեռը նույնպես անասուններին ապահովել հյութալի կերերով։

Այդ հնարավոր ե արմատապտուղների ցանքերի

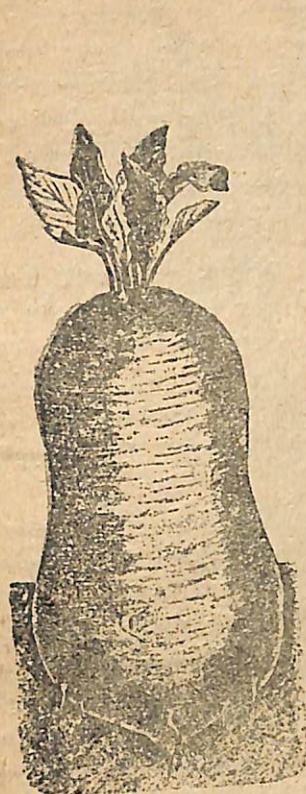
տաքածուլթյունները ընդարձակելով և դրանց համար
 քոր հողեր հատկացնելով այն տնտեսություններում,
 վորտեղ մինչեւ այժմս այդպիսի կերեր չեն մշակ-
 վել:

1. Կերի ցանկեղը.—մեզ մոտ. վորոչ չըջան-
 ներում (Դիլիջան, Կոտայք և այլն) մշակվում և վա-
 դուց ի վեր: Նրա առավելությունն այն և, վոր ձմե-
 ուր, նա իր հյութալիությամբ փոխարինում և ամա-
 ռային կանաչ խոտին: Ճակնդեղը շատ բերքառատ
 կուտուրա չէ. մի փոքր հողամասից ստացվում և մեծ
 քանակությամբ բերք: Ճակնդեղը լուրր անասուններն
 ևլ մեծ ակտրժակով են ուտում: Հասկապես նրանով
 լիով և կերակրել կաթնատու անասուններին, վորով-
 հետև ճակնդեղ ուտելիս կովերի կաթնատվությունը
 բարձրանում և:

Ճակնդեղը յերկամյա բույս և. առաջին տարին տա-
 լիս և տերեւներ և հաստացած տրմատ, իսկ յերկրորդ
 տարին՝ յերկար ցողուն, ծաղիկներ և պտուղ (սեր-
 մեր):

Անասուններին, վորպես կեր, տալիս են առաջին
 տարվա հաստացած հյութալի արմատները, իսկ տե-
 բեմներից կարելի չէ սիլոս պատրաստել:

Կերի ճակնդեղի համար հողը պետք և պատրաստել
 աշնանից, պիտի ցանել վաղ գարնանը, վորովհետև օւ-
 չացնելու դեպքում բերքի քանակը նույնպես պակա-
 սում և: Կերի ճակնդեղի մի քանի տեսակը կա. դրան-
 ցից մեզ մոտ շատ լավ աճում են «Մամուտ» և «Նիկեն-
 դորֆ» տեսակները: Պիտի ցանել շարքացանով. մեկ
 հեկտարին դնում և 20-25 կիլո սերմ: Շարքերը մի-

Նկ. 7. Եկկենդորֆի տեսակի
 կերի ճակնդեղ

Նկ. 8. Մամուտ տեսակի
 կերի ճակնդեղ

մյանցից հետո պետք է լինեն 55-70, իսկ բույսը
բույսից՝ 35-40 սմ.:

Ցանկելուց 10-15 սր հետո, ճակնդեղը ծլում է:
Այդ ժամանակվանից ել պետք է սկսել մոլախոտերը
քաղհանել և հողը փերեցնել: Լավ բերք ստանալու
համար անհրաժեշտ է հողը պարարտացնել կամ գոմ-
աղբով, կամ հանքային պարարտանյութերով: Լավ
և ժամանակին մշակելու դեպքում, մեկ հեկտարից
կարելի չե ստանալ 40-50 տոնն ճակնդեղ:

2. Կերի գազարը—լավ, համեղ սննդարար կեր և
բալոր տեսակի անասունների համար, հատկապես լավ
կեր է համարվում մատղաշ և կաթնատու անասուննե-
րի համար: Գաղարն ամելի սննդարար է, քան ճակըն-
դեղը, վորովհետև այստեղ չոր սննդանյութերի տո-
կոսը հասնում է մինչև 15-ի, իսկ ճակնդեղինը՝
12-ի:

Բացի դրանից, գազարը ախրեկներ ամելի չափ է
տալիս, վորը նույնպես լավ սննդարար կեր է անա-
սունների համար:

Կերի գազարը, ինչպես և ճակնդեղը յերկամյա
բույս է, սակայն, բերքը կարելի չե ստանալ հենց ա-
ռաջին տարվանից: Հողի նկատմամբ պահանջկոտ չէ:
Լավ կարող է աճել նաև ավազային հողերում. կլիմա-
յի փոփոխությունը չափ քիչ է աղնրադառնում գազա-
րի բերքատվության վրա: Գաղարի համար հատկապ-
ես հողը պետք է պատրաստել աշնանից: Պետք է աշ-
խատել ընտրել ախալխի հողամաս, վոր մոլախոտերով
քիչ վարակված լինի: Մեկ հեկտարին ցանում են
8-9 կիլո մաքուր սերմ, շարքերն իրարից պիտի չինել
80-45 սմ, հեռավորություն վրա, իսկ բույսը-բույս-

Նկ. 9. Կերի գազար

սից՝ 10 սմ. հեռավորության վրա: Պիտի ցանկը չար-
քացանով՝ 2½—3 սմ. խորութեամբ: Վնասատունե-
րով չի վարակվում, պարարտացնում են գոմաղբով
և հանքային պարարտանյութերով, լավ մշակելու դեպ-
քում, մեկ հեկտարից ստացվում է 40—50 տոնն գա-
ղար:

6. ՍԻԼՈՍԱՅԻՆ ԲՈՒՅՍԵՐ

«Սիլոսը՝ հունիսյան արոտ է դեկտեմբերից»:

«Սիլոսն անասունների համար ամիսը դարձնում է ամառ»:

Սյուպես են արտահայտվում ամերիկացիները սի-
լոսի մասին:

Գյուղատնտեսության սոցիալատական վերակա-
ռուցման կարելիոր ճյուղերից մեկի՝ անասնապահու-
թյան համար կերի բազա ստեղծելու հիմնական աղ-
բյուրներից մեկը, վերջին ժամանակներս խոշոր
չափով և կիրառվում մեկ մաս, կերերի սիլոսացումն
է: Սիլոսացման միջոցով անասուններն ապահովվում
են ձմեռվա համար անհրաժեշտ քանակի կերով, և դրա
հետեւանքով բարձրացնում է նրանց արտադրողակա-
նությունը:

Մեր բոլոր չրջաններում կան սիլոսելու համար
հարմար նյութեր, այդ պատճառով վոչ մի խորհանո-
սություն և կոլտնտեսություն չպիտի մնա առանց
սիլոսի: Սիլոս պատրաստելու համար ողտաղործվում
է ինչպես հատուկ ցանքներից ստացված բույսերի
մասսան, այնպես էլ մոլախոտերը, վայրի բուսակա-
նությունը, բանջարանոցային բույսերի մնացորդները
և այլն:

[Յեղիպտացորենը վարդա սիլոսացու.—Սիլոսի
համար ցանվող կուլտուրաներից ամենակարելիորը յե-
ղիպտացորենն է: Սիլոսացված յեղիպտացորենը հիա-
նալի կեր է բոլոր տեսակի անասունների, հատկապես
կաթնատու կովերի և մատղաշների համար: Անասուն-
ներն այն ուտում են մեծ ակորժակով. նա հեշտամարս
է և հեշտացնում է մյուս կերերի մարսողությունը:

Սիլոսացված յեղիպտացորենը կարող է ամբողջ
ձմեռն ապահովել տնտեսությունը լավ և հյութալի
կերով, վորովհետեւ 1 հեկտար ցանքից ստացվում է
50—60 տոնն մասսա՝ (յերբեմն ավելին): Յեղիպտացո-
րենը պատկանում է հացադդիների ընտանիքին, նրա
արմատը լինջաձև է, հողի մեջ վոչ խորը զնացող:
Յողունը շատ բարձր է, յերբեմն հասնում է մի քանի
մետրի: Տալիս է 2 տեսակ ծաղիկ դադաթում՝ արա-
կան, իսկ տերեվածոցերում՝ իզական: Յեղիպտացորե-
նը տաք յերկրների բույս է, պահանջում է բավական
քանակությամբ ջերմություն. ջուր շատ չի սիրում:
Սիրում է սեղանողեր, ավաղակալային հողեր, աճում է
նաև կավային հողերում: Յեղիպտացորենի համար
հողը պետք է պատրաստել բերքը քաղելուց անմիջա-
պես հետո: Պետք է վարել աշնանից և հետո դարնանն
ել կրկնավար անել՝ ավելի խոր (13—18 ս. մետր):
Ցանքը պետք է սկսել այն ժամանակ, յերբ հողն արդեն
բավական տաքացել է, վորովհետեւ վաղ ցանած յե-
ղիպտացորենը ցրտից կարող է չձել, իսկ յերբեմն էլ
փոտում է: Մեկ հեկտարին ցանում են 30—40 կիլոգր.
(նայած սերմերի մեծությանը, վորքան խոշոր են,
այնքան շատ պետք է ցանել): Յեղիպտացորենը վոր-
պես չարքահերկ բույս, ցանվում է չարքացանով:

Եկ. 10. Յեղիպտացորենի քնդհանուր տեսքը

բայց սիլոսի համար ցանելիս կտրելի յե նաև շաղացած անել: Սիլոսի համար ցանված յեղիպտացորենը պետք է հավաքել «կաթնային հասունության» ժամանակ, այսինքն՝ այն ժամանակ, յերբ հատիկի մեջ դեռ չուր շատ կա:

2. Արևածաղկից պատրաստած սիլոսը իր վորակով ու հասկությունով հետ չի մնում յեղիպտացորենի սիլոսից: Արևածաղիկը միամյա բույս է, նրա բարձրությունը հասնում է 2—2½ մետրի: Արմատը շատ լավ է ճյուղավորվում: Յոդունը տալիս է մեծ քանակությամբ խոշոր ձվաձև տերևներ: Ծաղիկները դեղնադույն են և հավաքված են լինում մեծ քանակությամբ, այսպես կոչված՝ դամբյուղներով:

Արևածաղկի համար պետք է հատկացնել լավ և պարարտացրած հող, վորովհետև նա հողից մեծ քանակությամբ սննդարար նյութեր է վերցնում: Հողը պետք է վարել աշնանից, իսկ դարձանը կրկնահերկ անել: Յրտադիմացկուն է, այդ պատճառով արեվածաղիկը կտրելի յե ցանել ավելի վաղ և ավելի ցուրտ շրջաններում, քան յեղիպտացորենը: Ծառ չուր չե սիրում, այդ պատճառով չպիտի ցանել խոնավ և ճահճոտ տեղերում: Արևածաղիկը նույնպես պետք է ցանել շարքացանով՝ շարքը շարքից 50 սմ. հեռու: Մեկ հեկտարին բավական կլինի 25 կիլո սերմ (զտված): Ծլելուց հետո պիտի նոսրացնել այն հաշվով, վոր ամեն մի բույսը մյուսից 30—40 սմ. հեռավորության վրա դառնվի, վորովհետև, ինչպես վերն ասացինք, արևածաղիկը շատ սնունդ է պահանջում. յերբ իրար շատ մոտ են լինում, միմյանց խանգարում են և լավ չեն աճում: Ծլելուց հետո պահպանելու է նաև մի քանի ան-

դամ քաղհանել, վորպեօղի մորախտանքը չհանդիմանա-
րեմվածաղիկին: Պետք է քաղել այն ժամանակ, յերբ
բոլորը ծաղիկել են և վորոշ սերմեր արդեն դանվում են

Նկ. 11. Արեածաղիկ

վաթխային հասունությանը վիճակում: Քաղում են
մանգաղներով կամ լայնաքերան դանակով: Կտրելով

ցողունները 6-8 սմ. հողից բարձր: Մեկ հեկտարից
կարելի յե ստանալ 50-60 տոնն սիլոսի մասնա: Արե-
վածաղիկը շատ կարեւոր սիլոսային բույս է, նա մեզ
մոտ կաճի համարյա բոլոր շրջաններում: Պէժէն մի
խորհանտեսություն և կուլտանտեսություն պետք է արե-
վածաղիկ ցանի սիլոսի համար:

Նկ. 12. Մեղրալուծառ (եղի յոնջա)

Բացի յեղիալուծառներից և արեմվածաղիկից, սիլոսի
համար ցանվող կուլտուրաներից նշանաւոր են նաեւ
երանց բերքի քանակով ու վորակով նաեւ մեղրալու-
տաւը (եղի յոնջա), առյուծ, վիկր՝ վարդակի եւտ, յե-
րեմնուկը և շատ ուրիշ բույսեր:

Վայրի վիճակում բուսող խոտերից մեծ մասը կա-
րելի չէ ոգտադործել սիլոս պատրաստելու համար։
Դաշտավայրի համար առանձնապես մեծ նշանակու-
թյուն ունի յեղեղը, վորի սիլոսը վառ չեն ուտում
անասունները։ Վերջապես, սիլոսի համար չափ լավ
նյութեր են մեր ցանքերում, հարսանելու և բանջա-
րանոցներում պատահող մոլախոտերը, վորոնց մին-
ջիվ տյժմ մենք չենք ոգտադործել։

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0293802

21.749

ՀԻՇԱԷ 20 ԿՈՊ. (11/16 Կ.)

Ե. ԿԱՅԱՐՅԱՆ

ԿՐՄՈՎԱԿԱ ԲԱԶԱ ԶԻՎՈՏՈՎՈԴՏՎԱ

Դոմոստատ ՀՏՀ Բրնննն
Զրնննն—1981